

TIENENWAL 18-20

A.H.M. Schoots 06-2010

Algemeen

Van het pand Tienenwal 18-20 zijn weinig gegevens bekend. In 1871 kreeg de afgegraven stadswal achter het Heiligland de naam Tienenwal. Het pand lag tegenover het vroegere tramstation van de tram naar Purmerend aan de Tienenwal en op een foto van rond 1900 is dit pand nog afgebeeld met in de rechter puntgevel openslaande ramen die nu verdwenen zijn vanwege de hoge dakopbouw van het buurpand. In 1895 wordt hier een riool aangelegd, terwijl de elektrische verlichting er al eerder was. Het stationnetje, de remise en de wachtkamer worden in 1930 afgebroken en in 1931 was ook de tram weg. Het buurpand (huidige 16-16a) dat dienst deed als rijtuigenfabriek Asjes EZ. is eveneens in 1930 buiten gebruik gesteld*. Aan de achterzijde grensde het pand met een klein stuk grond aan de achterzijde van het Heiligland. In 1981 krijgt de Tienenwal de woonerfstatus.**

Van het pand dat waarschijnlijk in 1897 is te dateren zijn de vroegste gegevens uit het dossier van bouw- en woningtoezicht uit 1916. De bovenwoning werd toen bewoond door J. Egbergen en de benedenwoning (nummer 20) door N. Hes. Het pand is in 1953 gesplitst en in 1967 in het kader van de woningverbetering is het tonnenprivaat vervangen voor waterclosets. De gemeente legde deze verplichting op aan de toenmalige eigenaar J. Mulder. Een latere verbouwing van het interieur van het gehele pand in 1976 is in overeenstemming met het uitbreidingsplan "Tienenwal en omgeving 25-6-1936". Op de benedenverdieping wordt een open haard met nieuw schoorsteenkanaal in de woonkamer geplaatst en de keuken vernieuwd. Aan de achterzijde bevindt zich op de begane grond rechts een kastuitbouw die ingebouwd is in de aanbouw van de burens. Tevens wordt de buitendeur bij de toilet hier vernieuwd. Op de bovenverdieping met slaapkamers krijgt het balkon achter een nieuw hek en een lichtkoepel boven de keuken, die open gezet kan worden. De entree vindt plaats via de linker voordeur in de portiek, de rechter entreedeur is dichtgemaakt.

Het pand waarvan de architect en opdrachtgever onbekend zijn is opgetrokken in een eclectische bouwtrant met neorenaissance, Jugendstil en chaletstijl (kap) invloeden. Het dubbele pand dat bestond uit een boven- en benedenwoning is ontworpen als één bouwkundige eenheid met een symmetrische opbouw met één portiek met twee voordeuren en een gedeelde sierkap. Het pand refereert daarmee aan de schilderachtige villabouw aan de rand van de stad en op het platteland, die rond 1900 werd gebouwd.

De woning is geheel onderkelderd en is te bereiken middels een oorspronkelijke buiteningang (oude kraaldelen deur weg, deur nieuw) en bezit open en gedeeltelijk gedichte boogvormige keldergewelfmuren die haaks op de straat zijn geplaatst. Op een horizontale ijzeren balk in het rechtergedeelte van de kelder staat o.a. H.M. september 1897.

In de hal bevindt zich een tochtdeur met meerkleurig glas-in-lood strokenmotief. De gepleisterde achtergevel is links modern uitgebouwd (was hout) en het dak van de keuken dient als balkon. De beide ramen links in de gepleisterde achtergevel rechts zijn van later datum.

De erfafscheiding: Voorheen was aan de voorzijde het linkergedeelte met de kelderkoekoek van een rondboog spijlenhek voorzien. Daarbinnen was de enige toegang middels een klinkertrap naar de kelder die mogelijk eerder met een houten lessenaardakje was afgedekt. De ommuring sloot aan op de genoemde hardstenen stoep (voor 1925 al op foto's zichtbaar) en was voorzien van een rondboogspijlenhek, waarvan de afgezaagde resten van dit hek nog zijn blijven zitten. In de jaren '70 is de linker erfafscheiding bij een gemeentelijk goedgekeurde algehele verbouwing licht naar voren geschoven (**Bouwverg. B&W 22 nov. 1977, nr. 43-1977**). De erfafscheiding rechts is pas in tweede instantie van een hek voorzien (ook jaren '70). Hier bevindt zich rechts in de plint een kelderraam met een gepunt bovendorpel, afgeschermd door een buitenrooster.

Aanvulling 2010: De in de jaren '70 van de vorige eeuw geplaatste ijzeren hekken zijn heden vervangen door nieuwe hekken en de oude hardstenen platen door nieuwe hardsteen, uitgezonderd de oorspronkelijke stoep. De hardsteen optrede bij de voordeur is eveneens vernieuwd. Vanwege de kwetsbaarheid van de voorgevel is ook de rechter erfafscheiding aan te bevelen voor de bescherming.

* Bwtz. Inv.nr. 172600; 35112-35117/ Regionaal Archief Alkmaar 5975; ** Schermereiland: een rijke historie, hoofdstuk 9.

Beschrijving

Op een nagenoeg L-vormig grondplan gebouwd woonhuis met twee bouwlagen en een kapverdieping onder een zadeldak waarvan de noklijn evenwijdig loopt met de weg. De lijstdoorbrekende top wordt beëindigd met een insnijdend zadeldakje met wolfend gedekt met singles. Het pand bestond oorspronkelijk uit twee panden en was ingedeeld als benedenwoning en bovenhuis en bezit dienovereenkomstig twee voordeuren gelegen aan een in de gevel uitgespaarde ondiepe portiek.

De schuine dakvlakken inclusief die van de dakkapel zijn belegd met gesmoorde Verbeterde Hollandse pannen (aan de achterzijde: rode en gesmoorde VHP) en eindigen boven overstekende bakgoten met een schuin naar voren komende kroonlijst die ondersteund wordt door bewerkte houten schoren. Links steekt de goot buiten de gevelhoek en rechts sluit de goot aan op die van het buurpand.

De schuine dakzomen zijn afgedekt met waterborden. De topgevel van de dakkapel heeft in de punt een bekleding van verticaal houten beschot, welke overlui-

feld wordt door een houten sierspant. Rechts achter staat een schoorsteen in rode steen in halfsteensverband (1976).

De gereinigde gevel is boven een zwart geschilderde plint beëindigd door een diepe voeg en bolronde cordonlijst, opgetrokken in rode steen waalformaat in kruisverband met een herstelde witte snijvoeg. De achtergevel is gepleisterd.

De symmetrisch uitgevoerde voorgevel, in het midden verticaal geled door twee over de verdiepingen opgaande pilasters, is verfraaid met gepleisterde gevelbanden ter hoogte van de raamboven- wissel- en onderdorpels, gepleisterde sierkroonlijsten en siermetselwerk. De geprofileerde plint doet tevens dienst als de sokkels van de pilasters. Onder de verdiepingsramen wordt de gevel links en rechts van de beide pilasters tussen de lekdorpels en een waterlijst horizontaal geled door een rood baksteen metselfries met diagonale ruiten in blokverband met een witte voeg. Tussen de pilasters ontbreekt het fries en is er een andere geveldetaillering toegepast. Onder de gootoverstek bevindt zich tussen twee houten lijsten een gevelbreed metselfries doorsneden door bewerkte schoren die de dakoverstek dragen. Het diagonaal gemetselde oranje- en donkerbruine ruitmotief krijgt extra decoratief effect door de toepassing van kleine gele tegeltjes op de snijpunten en de witte voegen. Het onder de houten gevelbekleding van de dakkapel doorlopende fries is binnen houten regels en stijlen uitgevoerd als vakwerk.

De ramen op de begane grond worden links en rechts ontlast door segmentbogen en op de verdieping door hanenkammen (strekken met verhoogd midden-deel). De ontlastingsbogen zijn allen verfraaid met gepleisterde aanzet- en sluitstenen en de boogvelden zijn gevuld met siermetselwerk. Op de begane grond met baksteen ruitmotiefjes, zichtbaar gemaakt door de witte voegen en op de verdieping gevuld met een ruit- én driehoekmotief uitgevoerd in rood, geel en bruine steen. Op de parterre zijn de raambovendorpels onder de segmentboog uitgevoerd als houten waterlijst in de vorm van een kroonlijstje.

*De schuifvensters op de parterre bezitten 2-ruits bovenlichten en op de verdieping 3-ruits. Het middenraam op de verdieping heeft een 2-ruits rondboogbovenlicht. Alle houten ramen bezitten gebiljoende kozijnstijlen en zijn voorzien van brede geschilderde (natuurstenen?) lekdorpels. Onder de verdiepingsramen dient de frieslijst als lekdorpel.

* *De middentravee* met entree wordt -geflankeerd door genoemde pilasters- be-kroond door de dakkapel met chaletkap. De in de gevel uitgespaarde portiek wordt gedekt door een ijzeren latei, die versierd is met vierkantjes met moer-zetten. Tussen de vierkantjes en langs de randen zijn op versierende wijze bolmoeren aangebracht. De latei wordt op de portiekhoecken ondersteund door twee naar binnen geplaatste rijk bewerkte gepleisterde consoles met roepende vrouwenkopjes met wapperende haren (in bladmotief). Erboven bevindt zich een segmentboog met sluitsteen waarvan het terugspringende lage boogveld gevuld is met horizontale rijen oranje- en bruine kiezelen, geaccentueerd door witte voegen. De verdieping telt een hoog rondboograam met bovenlicht, ontlast door een rondboog met aanzetstenen en een sluitsteen. Boven het fries is het rechthoekige zolderraampje opgenomen binnen het houten verticale beschot, dat versierd is met verticale groeven onder en boven met verdiepte ruitjes. De onder-rand is trapeziumvormige afgewerkt. De kap is in chaletstijl uitgevoerd en voorzien van traditioneel ambachtelijk floraal (bloem- en blad) snijwerk.

* In de plint links bevindt zich een kelderkoekoek met nieuwe houten deur (was opgeklampte houten kraaldelen lattendeur afgehangen met twee duimgehen-gen), die te bereiken is middels een klinkertrap. De deur is de oorspronkelijke toegang naar de kelder. In de gemetselde ommuring rond het trapgat zijn bo-

venop de afgezaagde ijzeren pijlers van een voormalig hek zichtbaar zijn. De voordeuren zijn bereikbaar middels één hoge blokvormige hardstenen stoep en de oorspronkelijke brede met afgeronde hoeken hardstenen stoepplaat. Rechts in de plint bevindt zich een rooster waarachter een kelderraam.

De voorgevel (ZW) heeft links de onder het maaiveld lopende reeds genoemde keldertoegang. Centraal bevindt zich de entree. De pilasters langs de middentra-vee worden bekroond door gepleisterde sierkapitelen bestaande uit een paneel-blok dat rust op dubbele gecanneleerde consoles. De paarsgewijs aangebrachte gestileerd bewerkte schoren welke de dakoverstek van het sierspant ondersteu-nen rusten op hun beurt weer op het paneelblok. Dit geveldeel wordt beëindigd door het beschreven metselfries. De rechter en de linker travee zijn over twee verdiepingen uitgevoerd met één horizontale raamas met elk twee schuiframen.

* *Op de begane grond* bevinden zich in de ondiepe portiek twee identieke deuren gescheiden door een smalle muurdam staande op een geprofileerd sokkeltje. De deurkozijnen eindigen op (nieuwe) hardstenen gefrijnde neuten naast de hoge hardstenen op de kopse kant gefrijnde dorpel.

De beide deuren in neorenaissancestijl bezitten sierlijke weldorpels en zijn voor-zien van twee door een zuiltje gescheiden rechthoekige deurramen en twee rechthoekige kussenpanelen. Een door drierechthoekjes ondersteunde kroonlijst boven de deurramen draagt op de hoeken twee kleine urnen. Boven het deurekalf bevindt zich een groot bovenlicht gevuld met helder glas. De deurramen rechts zijn met houten panelen gedicht en links zijn de ramen gevuld met nieuw geel gefigureerd glas. In het rechter onderpaneel bevinden zich in de linkerdeur twee brievenbussen waarvan de onderste van gietijzer met een lijnversiering. Het por-tieklafond en de zijwanden zijn in baksteen uitgevoerd. De genoemde rijk be-werkte consoles bezitten onderaan een staafmotief met drie knoppen, een lig-gende baluster, een paneel waarboven een bolprofiel met het 'roepend' vrou-wenkopje. De zijkanten zijn versierd met kleine ornamentjes.

Links zowel als rechts bevinden zich twee ramen.

* *De verdieping* telt boven de entree een rondboograam met rechthoekige open-slaande ramen met espagnolet gedekt door een rondboog bovenlicht. Beide raampartijen worden gescheiden door middenstijlen onderaan eindigend met een profielversiering, waarvan die van het bovenlicht met een langere hol-bolversiering op de tussendorpel eindigt. Links en rechts hiervan zijn beide be-schreven schuifvensters.

* Het rechthoekige zolderraam is voorzien van een houten omlijsting en een houten lekdorpel.

* De chaletkap met overstek gesteund door klossen wordt gekarakteriseerd door een wolfend en een sierspant dat rust op uitstekende aan het einde bewerkte horizontale houten delen die ondersteund worden door de genoemde schoren. De windveren zijn versierd met een ronde binnenboog en een afgeplat puntspant. Tussen de windveren en het boogspant wordt het florale houtsnijwerk onderbro-ken door drie toten (uitsteeksels), waarvan de twee schuin geplaatste toten ein-digen met een knopornament en de hangende middentoot met een bewerkte punt met cirkeltje. De onderzijden van het snijwerk zijn verfraaid met een ge-spiegelde zwaan.

De achtergevel (NO) bezit ter hoogte van de verdieping en zoldervloer een rij platte muurankers. In de rechterzijgevel van de uitbouw is dat er een. De oor-spronkelijke gevel bezit op elke verdieping links een raam. De uitbouw onder platdak links telt rechts een deur en links een liggend openzetraampje gevuld met kleurig geometrisch gevormd glas-in-lood.

De zijgevels uitgevoerd als puntgevels met windveren zijn opgetrokken in rode baksteen in kruisverband en de beide geveltoppen zijn vrijgelegen. De bakgoot steekt om de linker gevelhoek heen en wordt daar ondersteund door een dubbele schoor. In deze top bevindt zich tevens een raam. Van de geveltop rechts is door de aanbouw van het buurpand niets meer over als een klein driehoekig vlak en het oorspronkelijke raam is verdwenen.

De kelder is bereikbaar vanaf de straat middels genoemde klinkertrap. De haaks op de straat staande twee funderende keldermuren zijn uitgevoerd met open boogvormig metselwerk (deels later dicht gemetseld). In de meest rechtse toegang bevindt zich een bolronde buisvormige vloer (mogelijk de in 1895 aangelegde riolering). In de zelfde ruimte is een ijzeren profielbalk horizontaal tussen buurmuur en keldermuur inlatend geplaatst. Hierop zijn initialen en de datum 1897 geschilderd. Een latere doorgang naar de kelder is via de kruipruimte vanuit het achterhuis door de toen gesloten muur gemaakt.

De erfafscheiding heeft links een gemetselde pilaster als hekbeëindiging (jaren 1960 of ervoor). Het gietijzeren nieuwe hek loopt met een hoek vanaf de korte zijde door tot de entreestoep. (2003: De buitenzijde links was voorheen open gelaten vanwege de trap naar de kelderingang). Het oude hekwerk rechts (2003 aanwezig) is vervangen door een nieuw. 2010: zie bij algemeen: hekwerk en hardsteen nieuw.

Motivering

Het onderkelderde pand Tienenwal 18-20 is samen met stoep, kelderkoekoek en erfafscheiding van algemeen belang vanwege de architectuur- en cultuurhistorische waarde, als fraai karakteristiek voorbeeld van een in eind 1800 gebouwd (dubbel)woonhuis. Het in eclectische bouwstijl gebouwde pand heeft tevens stedenbouwkundige waarde als onderdeel van een karakteristieke beeldbepalende gevelwand aan de noordzijde van de Tienenwal te Alkmaar.

Alkmaar 2005/2010